

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია

ქართული ენციკლოპედიის ი. აბაშიძის სახელობის მთავარი სამეცნიერო რედაქცია

მაკროეკონომიკა

მაკროეკონომიკა (

მ-ის კვლევის სფეროს განეკუთვნება ეკონომიკური ზრდა, ეკონომიკური ციკლები და მასზე მოქმედი ისეთი ფაქტორები, როგორცაა ფასი, უმუშევრობა, ფულის რაოდენობა, საპროცენტო განაკვეთი, ინვესტიცია, დანაზოგი, გამოშვება და სხვ.; მ. შეისწავლის სავაჭრო ბალანსს, საერთაშ. ვაჭრობის, სავალუტო ურთიერთობებისა და კაპიტალის ნაკადების ცვლილების მიზეზებს და ეკონ. მონეტარულ და ფისკალურ პოლიტიკას. მთავრობა და კორპორაციები იყენებენ მაკროეკონომიკურ მოდელებს ეკონომიკური პოლიტიკისა და სტრატეგიის შესაქმნელად.

XVIII ს-ში შოტლანდიელმა მეცნიერმა დ. იუმმა გააანალიზა დამოკიდებულება ფულის მასას, სავაჭრო ბალანსსა და ფასების დონეს შორის. XVIII-XIX სს. უკვე ჩამოყალიბდა ფულის რაოდენობრივი თეორია, რ-ის თანახმად, ფულის მიწოდება განსაზღვრავს პროდუქციის ფასს.

მ-ის დამოუკიდებელ მეცნიერებად ჩამოყალიბებას საფუძვლად დაედო სამი მოვლენა: პირველი, რ-იც განაპირობა I მსოფლიო ომის (1914-18) დროს საბრძოლო მოქმედებებისა და მასთან დაკავშირებული პროცესების დაგეგმვის აუცილებლობამ, იყო აშშ-ის კერძო კვლევითი ორგანიზაციის – ეკონომიკური კვლევების ეროვნ. ბიუროს (NBER) მიერ XX ს. 20-იანი წლებიდან აგრევირებული ეკონომიკური მაჩვენებლების შეგროვება და ანალიზი (ხელმძღვ. ს. კუზნეცი). 30-იანი წლებიდან დაიწყო ეროვნ. ანგარიშების შემუშავება, შემდგომ კი – სისტემატიზაცია (ხელმძღვ. რ. სტონი). დღეისათვის მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში მაკროეკონომიკურ ანალიზს სწორედ ეს სისტემა უღევს საფუძვლად.

მეორე იყო იმის დასაბუთება, რომ საქმიანი ციკლი, ისე როგორც საერთო ეკონომიკური აქტივობის აღმავლობა და ვარდნა, განმეორებადი ეკონომიკური მოვლენაა. ამ დასკვნის დასაბუთებაზე მუშაობდა როგორც NBER-ი, ისე კ. მიტჩელი. საქმიან ციკლთა მიზების კვლევაში უდიდესი წვლილი შეიტანეს მ. ტუგან-ბარანოვსკიმ, ა. შპიტგოფმა, ი. შუმპეტერმა, ტ. ვებლენმა, ჯ. კლარკმა, ჯ. მ. კეინსმა, ნ. კონდრატიევმა, კ. ჟუგლარმა, ჯ. კიტჩინმა, ჯ. ჰიკსმა, პ. სამუელსონმა და სხვ.

მესამე იყო „დიდი დეპრესია“ (1929–33), მსოფლიო მასშტაბის უმნიშვნელოვანესი მოვლენა. ამ პერიოდში მთელი მსოფლიო წარმოების მნიშვნელოვან ვარდნასა და ტოტალურ უმუშევრობას განიცდიდა. სწორედ ამის გამო დადგა პირველად ეჭვქვეშ კლასიკოს ეკონომისტთა შეხედულება, რომ საბაზრო ეკონომიკა თვითრეგულირებადი სისტემაა.

ჯ. მ. კეინსის ნაშრომებში, რ-ებიც საერთაშ. სავალუტო ფონდისა და II მსოფლიო ომის შემდგომი საერთაშ. საფინანსო სისტემის ჩამოყალიბებას ეხებოდა, განმარტებულია, რომ გარკვეული პერიოდის განმავლობაში მეწარმის მთელი შემოსავალი არ იხარჯება პროდუქციის წარმოებაზე, მათი ნაწილი იზოგება, რაც წარმოების მასშტაბების შემცირებას, უმუშევრობის ზრდას, ფასების ვარდნას, ინვესტიციებზე მოთხოვნისა და საპროცენტო განაკვეთის შემცირებას იწვევს. კეინსის ღვანლზე ისიც მეტყველებს, რომ ეკონომისტები დღემდე პრაქტიკულად თავს ან კეინსიანელებად, ან არაკეინსიანელებად თვლიან.

II მსოფლიო ომის შემდგომი 25 წლის განმავლობაში გაბატონებული იყო კეინსის პოლიტ. რეკომენდაციები. განმტკიცდა მოსაზრება, რომ მონეტარული და ფისკალური ბერკეტების მეშვეობით სახელმწიფოს შეუძლია თავიდან აიცილოს ეკონომიკის ვარდნა.

XX ს. 70-იანი წლებიდან ეკონომიკაში ახ. პრობლემა გაჩნდა. მრავალ ქვეყანაში განვითარდა სტაგფლაცია (სტაგნაციის და ინფლაციის ერთობლივი არსებობა). კეინსის მიმდევრებისათვის რთული აღმოჩნდა ისეთი მაკროეკონომიკური ბერკეტების გამოძებნა, რ-იც ეკონომიკის სტაბილურად განვითარებას უზრუნველყოფდა.

კეინსისგან განსხვავებით მ. ფრიდმენი და ა. შვარცი დეპრესიის უმთავრეს მიზეზად ამერ. ფედერალური სარეზერვო სისტემის მიერ ფულის მიწოდების მკვეთრ შემცირებას ასახელებდნენ.

ევრ. ქვეყნების უმეტესობა უმძიმეს ფინანს. მდგომარეობაში აღმოჩნდა, რასაც აღრმავებდა ის გარემოება, რომ „ოქროს სტანდარტის“ პირობებში, როდესაც საერთაშ. საგადასახდელო საშუალება იყო ოქროს მონეტები და ფიქსირებულ ფასად ოქროზე გადაცვლადი ფულადი ნიშნები, პრაქტიკულად გამორიცხული იყო ქვეყნების

დამოუკიდებელი მონეტარული პოლიტიკის გატარების შესაძლებლობა. იგი გაუქმდა 1971 და მას ჩაენაცვლა ქალაქის ფულის თავისუფალი გაცვლა. როგორც შემდგომში ჯ. საქსმა და ბ. ეიჰენგრინმა დაადგინეს, ქვეყნებმა, რ-ებმაც პირველებმა თქვეს უარი ოქროს სტანდარტზე, სხვებზე ადრე დააღწიეს თავი დეპრესიის მარნუხებს.

საქართველოში მაკროეკონომიკური საკითხების შესწავლა დაიწყო XX ს. 80-იანი წლების ბოლოდან. მანამდე ქვეყნის მართვა, რ-იც საბჭ. ცენტრალიზებულ დაგეგმვაზე იყო დაფუძნებული, უარყოფდა საბჭ. ეკონომიკის ციკლურ განვითარებას და ხდებოდა განუხრელი ეკონომიკური ზრდის იდეოლოგიის პროპაგანდა. 1989 თსუ-ის ეკონ. ფაკ-ტის სტუდენტთა, სახალხო მეურნეობის დაგეგმვის კათედრისა და საქართვე. ახალგაზრდა ეკონომისტთა ასოციაციის ინიციატივით სსრკ-ში პირველად კათედრის ბაზაზე დაიწყო მაკროეკონომისტთა მომზადება.

1992-იდან სახალხო მეურნეობის დაგეგმვის კათედრა გადაკეთდა მ-ის კათედრად, მოგვიანებით, მას შეუერთდა მრეწვ., სოფლის მეურნეობისა და შრომის ეკონომიკის კათედრები. 2006-იდან ის აერთიანებს მ-ისა და შრომის ეკონომიკის მიმართულებებს. კათედრას 2004-05 წლებში ხელმძღვანელობდა ვ. პაპავა, 2006-19 - ნ. ხადური, 2019 სექტემბრიდან დღემდე კათედრას უძღვება - მ. ტუხაშვილი.

იმის გათვალისწინებით, რომ მ. შედარებით ახალგაზრდა მეცნიერებებია, იგი დინამიკურად ვითარდება. ამავე დროს, ეკონომიკაში მიმდინარე პროცესები (აღმავლობა, რეცესია, კრიზისი) გავლენას ახდენს მაკროეკონომიკური თეორიის განვითარებაზე. სამუხაროდ, მეცნიერება ყოველთვის არ არის მზად უპასუხოს კითხვას და წინასწარ განსაზღვროს ეკონომიკური პროცესები, მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ მსოფლიოს გამოცდილებას, ძირითადი ტენდენციების განსაზღვრა უკვე შესაძლებელია.

საქართველოში დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ მ-ის განვითარება ეკონომიკის აღმავლობის დაცემისა და კრიზისების გზით წარიმართა. 90-იან წლებში საქართველომ ყველაზე დიდი ეკონომიკური ვარდნა განიცადა პოსტსაბჭოთა ქვეყნებს შორის ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტების, მოშლილი მრეწველობის, ტრად. ბაზრებთან კომუნიკაციების შეწყვეტისა და ინსტიტუციური და პოლიტ. მოუწყობლობის გამო.

1994-98 მთავრობამ საბაზრო ეკონომიკაზე გადასასვლელად გაატარა პოსტკომუნისტური ტრანსფორმაციული ეკონ. და ინსტიტუციური რეფორმები. „ვაშინგტონის კონსენსუსის“ სახელით ცნობილი კონცეფციის შესაბამისად განხორციელდა სახელმწ. საკუთრების პრივატიზება, ფასებისა და ვაჭრობის ლიბერალიზაცია, ჩამოყალიბდა კომერციული ბანკები და შეიქმნა საბაზრო ეკონომიკისათვის დამახასიათებელი ეკონომიკის მონეტარული და ფისკალური რეგულირების კანონმდებლობა, რ-ებმაც უზრუნველყვეს საქართველოს მთლიანი შიდა პროდუქტის (მშპ) სწრაფი გაზრდა.

2004-06 წლებში გატარებულმა ფართომასშტაბიანმა პრივატიზაციამ, საბაჟო და საგადასახადო ლიბერალიზაციამ, ფისკალური დისციპლინის დამყარებამ, ჩრდილოვანი ეკონომიკის მასშტაბების შემცირებამ და სახელმწ. რეგულაციების გამარტივებამ გაზარდა უცხ. ინვესტიციები საქართველოში, სახელმწიფოს საბიუჯეტო შემოსავლები და დააჩქარა ეკონომიკის განვითარება, რაც შეაფერხა, 2008 აგვისტოში რუსეთ-საქართველოს ომმა და 2008-09 წლების საერთაშ. ფინანსურმა კრიზისმა. შემდგომში ეკონომიკა გამოვიდა კრიზისული მდგომარეობიდან, მაგრამ კერძო საკუთრების უფლებების ტოტალურად დარღვევამ, მმართველ ელიტაში კორუფციის საგანგაშო ზრდამ და სახელმწიფოს გადაჭარბებულმა კონტროლმა მსხვილი ბიზნესის განვითარებაზე უარყოფითად იმოქმედა.

2014-16 მსოფლიოში დოლარის გამყარებით გამოწვეულმა საერთაშ. სავალუტო შოკმა და ლარის კურსის გაუფასურებამ განაპირობა საქართველოში ზომიერი ეკონომიკური ზრდა (3,4%), 2016-იდან ფისკალურმა რეფორმებმა, სამშემოსავლო გადასახადის ლიბერალიზაციამ, გადასახადის გადამხდელთა დაცვის ინსტიტუციურმა რეფორმებმა და სხვადასხვა საგადასახადო შეღავათმა დააჩქარა ეკონომიკის განვითარება, რ-ის შემდგომი შეფერხება განაპირობა კოვიდ-19 პანდემიით გამოწვეულმა ქვეყნების იზოლაციამ და სამეწარმეო აქტივობების შეჩერებამ. რეალურმა ზრდამ ნეგატიური ხასიათი მიიღო, საქსტატის მონაცემებით, ეკონომიკა შემცირდა -6,8%-მდე (2020). გაიზარდა უმუშევრობა, ხოლო საქართვე. ეროვნ. ბანკის მონაცემების თანახმად, საერთო საგარეო ვალმა მიაღწია მშპ-ის 130,2%-ს, ფისკალურმა დეფიციტმა კი შეადგინა მშპ-ის 9,6% (2020). მართალია შემდგომ ეკონომიკა მნიშვნელოვნად გაიზარდა - 10,5%-ით (2021); ზრდის ეს ტემპი შენარჩუნდა 2022 წელსაც; მთლიანი საგარეო ვალი 20%-ზე მეტად შემცირდა, ხოლო ფისკალურმა დეფიციტმა მშპ-ის 6%-ზე ნაკლები შეადგინა, მაგრამ 2021-22 წლების მაღალი ინფლაცია საქართველოში (9,6-11,9%), ისევე როგორც მთელ მსოფლიოში, იქცა მაკროეკონომიკური სტაბილიზაციის ერთ-ერთ დიდ გამოწვევად.

საქართვე. საგადასახდელი ბალანსი ქრონიკულად დეფიციტურია, თუმცა ექსპორტის უპირატეს ზრდასთან ერთად დეფიციტი მცირდება. 2021 წლის ბოლოს და განსაკუთრებით 2022, ექსპორტი წინა წელთან შედარებით მნიშვნელოვნად გაიზარდა (31,8%), შესაბამისად შემცირდა მიმდინარე ანგარიშის დეფიციტი 12,4%-იდან (2020) 9,8%-მდე (2021). ეს ტენდენცია გაგრძელდა 2022 წელსაც. საგადასახდელი ბალანსის დეფიციტის შემცირების მნიშვნელოვანი წყაროა უცხოეთიდან მიღებული ფულადი გზავნილები, პირდაპირი უცხ. ინვესტიციები და საგარეო ვალი. პერიოდულად საგადასახდელი ბალანსის აღდგენა ხდება ეროვნ. ვალუტის კურსის ცვლილებებით.

თავისუფალი სავალუტო კურსის ხელშეწყობა, მიზნობრივ ინფლაციაზე ორიენტირებული მონეტარული პოლიტიკა და ლიბერალური ფისკალური პოლიტიკა საქართვე. მაკროეკონომიკური მართვის ძირითადი მიმართულებებია. საქართვე. ეკონომიკის ზრდის მნიშვნელოვან მამოძრავებელ ძალას, ეკონომიკურ რეფორმებთან ერთად, შეადგენდა

ფინანს. სექტორის, ტურიზმის, მშენებლობის, მრეწველობისა და ვაჭრობის განვითარება.

ლიტ.: B l a n c h a r d O., Macroeconomics, Prentice Hall, 2011; B l a u g M., Great Economists before Keynes, Brighton: Wheatsheaf, 1986; L e v i M., The Macroeconomic Environment of Business, New Jersey, 2014; S n o w d o n B., V a n e H. R., Modern Macroeconomics: Its Origins, Development and Current State, Northampton, Massachusetts, 2005.

მ. ნიქოლავა
